

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну

Повна назва навчальної дисципліни	Сучасні експериментальні методи дослідження властивостей матеріалів в прикладній фізиці та наноматеріалознавстві
Повна офіційна назва закладу вищої освіти	Сумський державний університет
Повна назва структурного підрозділу	Факультет електроніки та інформаційних технологій. Кафедра електроніки, загальної та прикладної фізики
Розробник(и)	Шпетний Ігор Олександрович
Рівень вищої освіти	Третій рівень вищої освіти, НРК – 8 рівень, QF-LLL – 8 рівень, FQ-EHEA – третій цикл
Семестр вивчення навчальної дисципліни	10 тижнів протягом 3-го семестру
Обсяг навчальної дисципліни	Обсяг навчальної дисципліни становить 6 кредитів ЄКТС, 180 годин, 50 години становить контактна робота з викладачем (30 годин лекцій, 20 годин практичних робіт), 130 годин становить самостійна робота
Мова викладання	Українська

2. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі

Статус дисципліни	Обов'язкова навчальна дисципліна для освітньої програми "Прикладна фізика та наноматеріали"
Передумови для вивчення дисципліни	Необхідними для вивчення дисципліни є знання з дисципліни "Нанотехнології та наноматеріали"
Додаткові умови	відсутні
Обмеження	відсутні

3. Мета навчальної дисципліни

Формування знань про сучасні експериментальні методи та методики дослідження властивостей наноматеріалів.

4. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1 Методи електронної мікроскопії і мікроаналізу для дослідження структурного стану і фазового складу наноматеріалів   1.1 Взаємодія пучка електронів з твердим тілом. 1.2 Просвітлювальна електронна мікроскопія. 1.3 Дифракція повільних та відображених швидких електронів. 1.4 Растрова електронна мікроскопія. 1.5 Рентгеноспектральний мікроаналіз. 1.6 Польова іонна мікроскопія.
Тема 2 Сканувальна зондова мікроскопія   2.1 Сканувальна тунельна мікроскопія: фізичні основи та можливості методу. 2.2 Фізичні основи методу атомно-силової мікроскопії. Режими роботи АСМ мікроскопу. 2.3 Магнітосилова та електросилова мікроскопія.
Тема 3 Мас-спектрометрія, як метод дослідження ізотопного складу матеріалів   3.1 Історія розвитку мас-спектрометрії. 3.2 Кількісний і якісний аналіз. 3.3 Структурна схема та принцип роботи мас-спектрометра. 3.4 Класифікація та маркування мас-спектрометричних приладів. Основні характеристики приладів. 3.5 Конструкція та принцип роботи статичних і динамічних мас-аналізаторів. 3.6 Вторинно-іонна мас-спектрометрія. Фізичні основи та можливості методу.
Тема 4 Спектроскопічні методи дослідження.   4.1 Електронна оже-спектроскопія. Фізичні принципи методу. Кількісний аналіз в оже-спектроскопії. Растрова оже-спектроскопія. 4.2 Спектроскопія розсіювання швидких іонів (спектроскопія резерфордівського зворотного розсіювання). Спектроскопія розсіювання іонів середніх енергій. 4.3 Атомні та молекулярні спектральні методи. 4.4 Спектроскопія ядерного магнітного резонансу.
Тема 5 Методи дослідження магнітотранспортних та електрофізичних властивостей плівкових матеріалів.   5.1 Конструктивні особливості обладнання для вимірювання магніторезистивних та терморезистивних властивостей плівкових наноматеріалів. 5.2 Спін-залежне розсіювання електронів в багатошарових плівкових системах та гранульованих плівках. Явище гігантського магнітоопору. СВП- та СПП- конфігурації структур з ефектом гігантського магнітоопору.
Тема 6 Методи дослідження магнітних та магнітооптичних властивостей наноматеріалів.   6.1 Фізичні принципи методів квантової (СКВІД) та вібраційної магнітометрії. Конструкція приладів та можливості методів. 6.2 Методика визначення критичного розміру переходу частинки у суперпарамагнітний стан. Температура блокування магнітного моменту наночастинки. 6.3 Застосування магнітооптичних ефектів Керра та Фарадея для дослідження магнітних властивостей наноматеріалів.

5. Очікувані результати навчання навчальної дисципліни

Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти зможе:

PH1	Самостійно проводити наукові дослідження з прикладної фізики та наноматеріалознавства.
PH2	Розуміти фізичні основи сучасних методів дослідження властивостей наноматеріалів.

PH3	Самостійно інтерпретувати та аналізувати отримані результати.
PH4	Уміти систематизувати матеріал, що міститься у наукових працях з прикладної фізики та наноматеріалознавства.
PH5	Презентувати наукові результати у наукових публікаціях.

6. Роль навчальної дисципліни у досягненні програмних результатів

Програмні результати навчання, досягнення яких забезпечує навчальна дисципліна.
Для спеціальності 105 Прикладна фізика та наноматеріали:

ПР1	Презентувати і обговорювати результати своєї наукової діяльності державною та іноземними мовами в усній і письмовій формах, розуміти іншомовні професійні, наукові та навчальні публікації з відповідної тематики.
ПР4	Проводити наукові дослідження з прикладної фізики, у т.ч. і наноматеріалознавства, аналізувати результати власних досліджень і презентувати їх результати в наукових публікаціях.

7. Види навчальних занять та навчальної діяльності

7.1 Види навчальних занять

Тема 1. Методи електронної мікроскопії і мікроаналізу для дослідження структурного стану і фазового складу наноматеріалів
Лк1 "Просвітлювальна електронна мікроскопія" Взаємодія пучка електронів з твердим тілом. Пружне та непружне розсіювання електронів. Конструкція та принцип роботи просвітлювального електронного мікроскопу (ПЕМ). Формування зображень. Режими роботи ПЕМ. Підготовка проб для аналізу.
Лк2 "Дифракційний принцип формування зображення" Дифракція повільних електронів. Повільні електрони і завдання методу. Кристалографія поверхні. Дифракція від двовимірних структур. Дифракція відображених швидких електронів. Геометрія експерименту. Побудова сфери відбиття Евальда.
Лк3 "Растрова електронна мікроскопія" Конструкція растрового електронного мікроскопу. Об'єкти дослідження та можливості методу. Принцип формування зображення. Збільшення. Глибина фокусу. Детектори електронів.
Лк4 "Рентгеноспектральний мікроаналіз та польова іонна мікроскопія." Гальмівне і характеристичне рентгенівське випромінювання. Фізичні принципи рентгеноспектрального мікроаналізу. Конструкція і принцип роботи рентгенівського дифрактометра. Польова емісія. Польова іонна мікроскопія. Польова іонна мас-спектрометрія.

Пр1 "Дослідження структурного стану тонких металевих плівок методом просвітлювальної електронної мікроскопії."   Дослідження структурного стану тонких металевих плівок методом просвітлювальної електронної мікроскопії. Побудова гістограм розподілу розміру кристалів.
Пр2 "Препарування зразків для досліджень структурно-фазового стану наноматеріалів методом просвітлювальної електронної мікроскопії."   Підготовка проб для аналізу структури та фазового складу плівкових матеріалів методом просвітлювальної електронної мікроскопії.
Пр3 "Електронографічне дослідження кристалічної структури тонких металевих плівок з кубічною ґраткою"   Вивчення методики одержання та розшифрування електронограм від полікристалічних зразків металів кубічної сингонії.
Тема 2. Сканувальна зондова мікроскопія
Лк5 "Сканувальна тунельна мікроскопія: фізичні основи та можливості методу."   Фізичні основи методу. Конструкції скануючих тунельних мікроскопів. Режими роботи скануючого тунельного мікроскопу. Можливості методу.
Лк6 "Фізичні основи методу атомно-силової мікроскопії."   Фізичні основи методу. Обладнання для проведення досліджень. Контактний, безконтактний та напівконтактний режими роботи мікроскопа. Можливості методу. Електро-силова мікроскопія. Магніто-силова мікроскопія.
Пр4 "Застосування програми Nova для обробки зображення морфології поверхні методом атомно силової мікроскопії."   Дослідження структурних характеристик поверхні гранульованих магнітних плівок при обробці АСМ зображень програмою Nova.
Тема 3. Мас-спектрометрія, як метод дослідження ізотопного складу матеріалів
Лк7 "Основи мас-спектрометричного аналізу складу речовин."   Історія розвитку мас-спектрометрії. Кількісний і якісний аналіз. Структурна схема та принцип роботи мас-спектрометра. Класифікація та маркування мас-спектрометричних приладів. Основні характеристики приладів.
Лк8 "Конструкція та принцип роботи статичних і динамічних мас-аналізаторів"   Основні типи статичних та динамічних мас-аналізаторів. Конструкція та принцип дії.
Лк9 "Застосування методу вторинної іонної мас-спектрометрії для кількісного і якісного мікроаналізу матеріалів."   Емісія вторинних іонів. Конструкція, принцип дії та характеристики приладів вторинної іонної мас-спектрометрії. Фізичні основи та можливості методу. Застосування методу вторинної іонної мас-спектрометрії для дослідження дифузійних процесів у плівкових матеріалах.

Пр5 "Визначення елементного складу тонких плівок методом мас-спектрометричного аналізу."   Розшифровка мас-спектрів. Якісний та кількісний аналіз складу матеріалів.
Пр6 "Розрахунок роздільної здатності мас-спектрометричного приладу."   Освоєння методики визначення роздільної здатності мас-спектрометричного приладу.
Тема 4. Спектроскопічні методи дослідження.
Лк10 "Електронна оже-спектроскопія."   Фізичні принципи методу електронної оже-спектроскопії. Кількісний аналіз в оже-спектроскопії. Растрова оже-спектроскопія.
Лк11 "Спектроскопія резерфордівського зворотного розсіювання та спектроскопія ядерного магнітного резонансу"   Фізичні принципи методу спектроскопії резерфордівського зворотного розсіювання. Спектроскопія розсіювання швидких іонів та іонів середніх енергій. Фізичні принципи явища ядерного магнітного резонансу.
Лк12 "Атомні та молекулярні спектральні методи"   Класифікація методів атомної спектроскопії. Атомно-адсорбційна спектроскопія. Фотометрія полум'я. Атомно-емісійна спектроскопія. Молекулярні спектральні методи. Спектрофотометрія.
Тема 5. Методи дослідження магнітотранспортних та електрофізичних властивостей плівкових матеріалів.
Лк13 "Дослідження магніторезистивних та терморезистивних властивостей плівкових наноматеріалів."   Конструктивні особливості обладнання для вимірювання магніторезистивних та терморезистивних властивостей плівкових наноматеріалів. Спін-залежне розсіювання електронів в багатошарових плівкових системах та гранульованих плівках. Явище гігантського магнітоопору. СВП- та СПП- конфігурації структур з ефектом гігантського магнітоопору. Дослідження магнітних матеріалів з ефектом анізотропного магнітоопору.
Пр7 "Дослідження магніторезистивних властивостей плівкових матеріалів."   Освоєння методики вимірювання магнітоопору плівкових матеріалів. Отримання польових залежностей магнітоопору зразків. Розрахунок коефіцієнтів гігантського та анізотропного магнітоопору.
Пр8 "Методики дослідження електрофізичних властивостей наноматеріалів."   Дослідження температурної залежності питомого опору та термічного коефіцієнту опору плівкових матеріалів нанорозмірної товщини.
Тема 6. Методи дослідження магнітних та магнітооптичних властивостей наноматеріалів.

Лк14 "Методи дослідження магнітних властивостей наноматеріалів."   Фізичні принципи методів квантової (СКВІД) та вібраційної магнітометрії. Конструкція приладів та можливості методів. Методика визначення критичного розміру переходу частинки у суперпарамагнітний стан. Температура блокування магнітного моменту наночастинки.
Лк15 "Методи дослідження магнітооптичних властивостей наноматеріалів."   Фізичні основи методу. Конструкція обладнання для вимірювання магнітооптичних властивостей матеріалів. Магнітооптичні ефекти Керра та Фарадея.
Пр9 "Освоєння методик дослідження магнітних властивостей наноматеріалів."   Визначення критичного розміру переходу частинки у суперпарамагнітний стан. Температура блокування.
Пр10 "Застосування методів квантової та вібраційної магнетометрії для дослідження магнітної структури та намагніченості феромагнітних матеріалів."   Застосування методів квантової (СКВІД) та вібраційної магнетометрії для дослідження магнітної структури та намагніченості феромагнітних матеріалів. Типи геометрій вимірювання.

7.2 Види навчальної діяльності

НД1	Підготовка до практичних занять
НД2	Підготовка та презентація доповіді
НД3	Виконання практичних завдань
НД4	Підготовка до поточного та підсумкового контролю

8. Методи викладання, навчання

Дисципліна передбачає навчання через:

МН1	Лекція-візуалізація із використанням мультимедійних засобів навчання
МН2	Лекція – прес-конференція
МН3	Метод демонстрацій
МН4	Проблемний семінар
МН5	Дослідницька робота
МН6	Самостійна робота з вивчення електронних матеріалів з можливістю консультацій очних та онлайн

Лекції із використанням змішаних методів навчання, презентацій, мультимедійних засобів навчання. Практичні заняття у вигляді семінарів з застосуванням методу демонстрацій. Розв'язування задач. Проведення наукових досліджень.

1. Здатність до аналізу та синтезу. 2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. 3. Під час проведення занять здобувачі отримують навички комунікації,

лідерства, вміння працювати в команді, здатність логічно і системно мислити.

9. Методи та критерії оцінювання

9.1. Критерії оцінювання

Визначення	Чотирибальна національна шкала оцінювання	Рейтингова бальна шкала оцінювання
Відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	$90 \leq RD \leq 100$
Вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	$82 \leq RD < 89$
Загалом правильна робота з певною кількістю помилок	4 (добре)	$74 \leq RD < 81$
Непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	$64 \leq RD < 73$
Виконання задовольняє мінімальні критерії	3 (задовільно)	$60 \leq RD < 63$
Можливе повторне складання	2 (незадовільно)	$35 \leq RD < 59$
Необхідний повторний курс з навчальної дисципліни	2 (незадовільно)	$0 \leq RD < 34$

9.2 Методи поточного формативного оцінювання

МФО1	Настанови викладача в процесі виконання практичних завдань
МФО2	Опитування та усні коментарі викладача за його результатами
МФО3	Проведення розрахунків
МФО4	Проведення наукових досліджень

9.3 Методи підсумкового сумативного оцінювання

МСО1	Виконання завдань на практичному занятті
МСО2	Виконання пошуково-дослідного завдання (підготовка, презентація, захист)
МСО3	Поточні контрольні роботи
МСО4	Підсумковий контроль: екзамен

Контрольні заходи:

3 семестр	100 балів
МСО1. Виконання завдань на практичному занятті	20
	20
МСО2. Виконання пошуково-дослідного завдання (підготовка, презентація, захист)	20
2x10	20
МСО3. Поточні контрольні роботи	20

		20
МСО4. Підсумковий контроль: екзамен		40
		40

Контрольні заходи в особливому випадку:

3 семестр		100 балів
МСО2. Виконання пошуково-дослідного завдання (підготовка, презентація, захист)		40
	4x10	40
МСО3. Поточні контрольні роботи		20
		20
МСО4. Підсумковий контроль: екзамен		40
		40

10. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни

10.1 Засоби навчання

ЗН1	Мультимедіа, відео- і звуковідтворювальна, проєкційна апаратура (відеокамери, проєктори, екрани, смартдошки тощо)
ЗН2	Бібліотечні фонди
ЗН3	Комп'ютери, комп'ютерні системи та мережи
ЗН4	Просвітлювальний електронний мікроскоп ПЕМ-125К, вакуумні універсальні пости ВУП-5М, газові мас-аналізатори МХ 7304, вторинно-іонний мас-спектрометр МС-7201М, прилад для дослідження магніторезистивних властивостей наноматеріалів, вимірювальне обладнання.

10.2 Інформаційне та навчально-методичне забезпечення

Основна література	
1	Проценко І.Ю., Черноус А.М., Проценко С.І. Прилади і методи дослідження плівкових матеріалів – Суми: СумДУ, 2020. – 270 с.
2	Данильченко С.М., Кузнецов В.М., Проценко І.Ю. Рентгенодифракційні методи дослідження кристалічних матеріалів: навчальний посібник. - Суми: СумДУ, 2019. -135 с.
3	В.В. Загородній. Локальні методи досліджень: підручник. - Київ: КПІ, 2019. - 323 с.
4	Influence of composition on the structural-phase state, electrophysical and magnetotransport properties of alloy thin films based on Co and Cu / I.O. Shpetnyi, I.Yu. Protsenko, S.I. Vorobiov, V.I Grebinaha, L. Satrapinsky, T. Lucinski // Vacuum. – 2021. – V. 187. – P. 110141-1 – 110141-9

5	Influence of the magnetic field on the structural characteristics of granular CoxAg100-x thin film alloys / I.O. Shpetnyi, V.Ya. Pak, Yu.O. Shkurdoda et al. // Thin Solid Films. – 2021. – V. 724 – P. 138613-1 – 138613-8.
Допоміжна література	
1	Лобода В.Б., Іваній В.С., Шкурдода Ю.О. та ін. Сучасні методи дослідження структури речовини. Спеціальний фізичний практикум: навч. посібник. – Суми: Університетська книга, 2012. – 259 с.
2	Pazukha I. M., Protsenko I.Yu. Theoretical methods of investigation of thin film materials properties : study guide. - Sumy: Sumy State University, 2017. - 102 p.